

MAĎARSKÉ SLOVAKISTICKÉ A SLAVISTICKÉ STUDIE RÓBERTA KISSE SZEMÁNA

Róbert Kiss Szemán: *Magyarország panaszától Szlavia panaszáig*, Budapest 2007, 224 s.

Výbor studií docenta budapeštské univerzity Róberta Kisse Szemána *Magyarország panaszától Szlavia panaszáig* (Od stížností Uher k stížnostem Slavie) obsahuje několik studií k životu a dílu Jana Kollára, k uherskému, ale také slovanskému zakotvení slovenské literatury v 19. a 20. století, a dále rozbor středoevropské poezie i dramatu s tématem dějin lidstva včetně Madáchovy *Tragédie člověka*, srovnání západoevropského a středoevropského symbolismu (Baudelaire, Ady, Krasko), rodinného románu v maďarské literatuře (Cecile Tormayová, Mihály Babits, Sándor Márai, Anna Lesznaiová) a posléze rozbor románu *Nečistá krev* srbského spisovatele Borisava Stankoviće.

Přehled těchto studií, jež autor vydal v různých časopisech v letech 1990–2007, ukazuje na jeho ústřední pozici slovakisty s hlubším zájmem o literaturu maďarskou i literaturu slovenskou. Již úvodní studie, parafrázující název celé knihy (vyšla pod názvem *Von der Klage Ungarns bis zur Klage von Slavia im Werk von Ján Kollár* v roce 2007 v budapeštském časopise *Studia Slavica*), poukazuje na příbuznost některých literárních útvarů reformačního 16. století (*Querela Hungariae*) s Kollárovou *Slávou dcerou*. Tento nezvyklý úhel pohledu nesporně obohacuje kollárovské bádání a potvrzuje významnou úlohu historické i literární tradice uherské při vzniku Kollárova eposu. Druhá studie, uveřejněná zde poprvé, se zabývá Kollárovým příchodem do Pešti v roce 1819 a jeho zakotvením v tamním slovenském evangelickém sboru. Autor tu podrobně rozebírá Kollárovu *Čítanku* z roku 1825, její racionalistické uchopení i počátky romantického chápání pojmu národ a místa Slováků v slovanském celku. Poukazuje na myšlenku československé kmenovitosti u Kollára a na *Odpověď* Jana Kollára na domluvy a dopisy jiných, zvláště mladších Slováků v práci *Hlasové* o potřebě jednoty spisovného jazyka pro Čechy, Moravany a Slováky (Praha 1846), která se stala jeho životním krédem.

Třetí kollárovská studie Róberta Kisse Szemána vyšla v roce 2005 v *Slovanském přehledu* a zabývá se emblematickým národopisem, zeměpisem, přírodopisem i zoologií v Kollárově *Slávě dceři*. Autor studuje symboliku hor a řek u Kollára, který proti mezinárodnímu Dunaji staví slovenský Váh a Hron. Nejčastějším zeměpisným názvem v Kollárově díle jsou Tatry, umocněné romantikou 19. století. Autor poukazuje na to, jak se mění emblematický profil rozšířeného vydání *Slávy dcery* z roku 1832, kde přichází ke slovu slovenská Rujana a celý slovanský svět Baltu. V *Předzpěvu* dokonaleji zpracoval Kollár i slovenská německá území a vše, co patřilo k Věslávii. Kiss Szemán se dotkl z emblematického hlediska i Kollárova díla *Staroitalia slavjanská* (vyšlo posmrtně 1853). V jeho výkladu postrádám pouze odkaz na souvislost této práce s fantasmagorickými představami Istvána Horváta o nejstarších dějinách Maďarů. Prámem ovšem autor poukázal na ruské paralely slovanských představ Kollárových v *Karamzinových Dějinách Ruské říše* (německy 1820). Další studie (z roku 1997) se zabývá maďarskými překlady *Předzpěvu* k *Slávě dceři*. Autor poukazuje na rozdílnost společenské objednávky tří maďarských překladů, z nichž první od Istvána Pajora z roku 1874 předjímal a obhajoval chystané zásahy proti Slovákům ze strany uherské vlády (zákaz Matice

slovenské a tři slovenských gymnázií), druhý neúplný od Villebalda Dancziho z roku 1942 byl poznamenán soudobým střetnutím Slovanstva s němectvím, panslavismu s pangermanizmem. Třetí neúplný překlad Gábora Devecseriho rezonoval novou dobu socialistického společenství po druhé světové válce, kdy slovanství bylo překryto socialistickým internacionalismem. Básnický byl tento neúplný překlad nejzdařilejší, ovšem postrádal věrnost a přesnost dalšího překladu Józsefa Vietorisze z roku 1962. Vietoriszovo přetlumočení Kollára dokončilo také nedokončený překlad Devecseriho. Kiss Szemán uvádí, že Vietoriszův překlad byl sice uveřejněn v Sziklayových maďarských Dějinách slovenské literatury (A szlovák irodalom története, Budapest 1962), vznikl však již v době mezi dvěma světovými válkami. Bližší údaje o Vietoriszovi zde však postrádáme. Na omluvu autorovu lze uvést, že Vietorisz není uveden ani v 6. svazku Slovenského biografického slovníku z roku 1994.

Další autorova studie o národně politických a estetických paradigmatických změnách ve slovenské literatuře 19. století vyšla původně v časopise *Limes* v roce 1999 a je stručným, ale výstižným přehledem této složité problematiky, v němž autor nezapomíná ani na české souvislosti vývoje slovenské literatury 19. století. Následuje studie o ruském fenoménu v slovenském myšlení a literatuře, která vyšla v roce 2006 v maďarském úvodu do dějin ruské literatury pod redakcí Katalin Kroó. Na příkladu Janka Jesenského Kiss Szemán ukazuje, že kromě již poněkud vyčpělé heroické slovenské idey, jak ji představoval koncem 19. století Svetozár Hurban Vajanský, ovládl slovenskou literaturu klasický ruský realismus (hlavně Tolstoj), přičemž ruský fenomén v slovenské literatuře není totožný jen s ruskou realistickou tradicí, ale má i své romantické kollárovské kořeny, ústící až do politického panslavismu. Další studie z roku 1990 rozebírá slovenské národní vědomí na základě krize 20. století, jak se v slovenské literatuře obrážela již v 19. století od Kollára až k Ballekovi ve století dvacátém. Ústřední místo tu zaujímá Ballekův román *Pomocník* z roku 1977.

Studie o středoevropských dramatech a básních o dějinách lidstva (z roku 1997) rozebírá tato díla od první poloviny 19. století (Adam Mickiewicz, *Dziady*, 1823–1832, Zygmunt Krasiński, *Nebožská komedie*, 1833, Juliusz Slowacki, *Kordian*, 1834) přes *Drama sveta Janka Král'a* (1844–1845) po drama Petara Petroviče Njegoše *Paprsek mikrokosmu* (1846) a přirozeně *Tragédii člověka Imre Madáche* (1860). Autor srovnává slovenský a rumunský překlad tohoto díla a všímá si jeho souvislostí se světovou literaturou (*Legenda věků Victora Huga* aj.). Neopomene zde přiznat průkopnickou roli studii Karla Krejčího o této problematice z roku 1965. Chronologicky poté následuje studie srovnávající symbolismus západoevropský (Baudelaire) a jeho středoevropskou variantu (Ady, *Krasko*) z roku 1999, a o něco starší studie (z roku 1996) o rodinném románu v maďarské literatuře v meziválečném období, kde autor srovnává romány *Starý dům Cecile Tormayové*, *Syny smrti Mihálye Babitse*, *Svědectví jednoho občana Sándora Máraiho* s autobiografickým románem *Anny Lesznaiové Na počátku byla zahrada*, dokončeným po první verzi z 30. let 20. století až v roce 1966. Epilog ke studii Róberta Kisse Szemána tvoří rozbor románu *Nečistá krev srbského spisovatele Borisava Stanковиće* z roku 1910 (původně v časopise *Mérleg* v roce 1994). Toto dílo svým pokusem o rodinný román předchází časově již uvedené rodinné romány maďarské z meziválečného období a oživuje ztracený turecký život muslimů na balkánském venkově před první světovou válkou. Román vyniká psychologickou povahokresbou v duchu názorů Sigmunda Freuda a tím získává také středoevropskou kvalifikaci.

Maďarský výbor slovakistických i širších slavistických a komparatívnych štúdií Róberta Kisse Szemána soustredzuje v maďarštině autorovy studie, které vyšly na přelomu 20. a 21. století také německy, česky i slovensky. Je obohacením literární komparatistiky svou konfrontací středoevropské i západoevropské literatury 19. a 20. století, mnoho nového přináší k problematice kollárovské i ke slovenské literatuře v středoevropském kontextu na pozadí slovanických studií, jimiž se autor snaží úspěšně rozšířit svůj základní slovakistický profil.

Richard Pražák

AREÁLOVÝ SLAVISTICKÝ VÝSKUM A KULTÚRNA PAMÄŤ STREDNEJ EURÓPY

Střední Evropa v souvislostech literární a symbolické geografie, ed. Miloš Zelenka, Univerzita Konštantína Filozofa, Nitra 2008, 182 s.

Najskôr takto by sa našlo výstižné zachytenie problému, ktorému sa venuje práca, ktorá má ambíciu plniť poslanie „viacúčelového“ poznávacieho materiálu v globalizujúcej sa Európe a v štúdiách o genéze tohto procesu, a pripravil ju Miloš Zelenka s pluralitne tematizovaným názvom *Střední Evropa v souvislostech literární a symbolické geografie*.

Spôsob, akým predkladá svoj výklad Miloš Zelenka v stati *Střední Evropa v souvislostech literární a symbolické geografie*, dáva vedieť, že ide o problém naznačenia, zdôvodnenia a aplikácie tajektórií, ktoré prepoja dostupné poznania z výskumu historiografie, politológie, geografie, diplomacie, náuky o štáte a literárnej vedy, pozabudnúť by sa nemalo na sociológiu či etnografiu a isto by sa našlo aj viac podstatných účastníkov tak náročného procesu pri výklade pojmu a jeho obsahov, aké na seba „nabaľuje“ stredná Európa.

Miloš Zelenka si je tejto skutočnosti vedomí, preto za dostredivé miestom svojho sondovania pojmu a obsahov stredná Európa ustanovil slavistiku a jej moderné ovládanie vývinových a procesových úkonov, ktoré možno sledovať, rekonštruovať či prognózovať cez a prostredníctvom literárnej vedy.

Stredná Európa obsahuje pluralitné javy, procesy, riešenia, ktoré sa podporujú, vylučujú, alebo sa relativizujú vo svojich záveroch, čo podstatne sťažuje určiť pevný a rešpektovaný bod na odvíjanie i rozvíjanie všetkého, čo v priestore a jeho obsahoch stredná Európa znamená i neznamená. Miloš Zelenka túto skutočnosť svojmu čitateľovi oznamuje takto: „V našej úvaze nejde o vyčerpávajúci prehľad jednotlivých koncepcií strednej Evropy v literárněvědném, kulturním či politologickém diskursu, spíše se snažíme pojmenovat základní problémy a obrysově naznačit jejich souvislosti historické, literární a geopolitické“ (s. 3–4). Autor publikácie signalizuje aj ďalší diferenciatívny problém, stáva sa ním terminológia spoločenských vied, ktorú používajú pri kontakte so strednou Európou, čo M. Zelenka rieši i tak, že zavedza vymedzie „teritoriálny princíp“ a aktualizuje „fenomén strednej Evropy“, pritom upozorňuje, že pod jeho vplyvom svoje slavistické školenie i poznanie, či zistenia nasmerováva do kultúry, literárnej vedy a umenia.